

Professor Eugen Fischers hårfarvetabel

I magasinerne under Steno Museet kan man af og til støde på ting, man ikke havde ventet at finde. En af disse er denne æske i metal med 30 eksempler på hårtyper. Æsken er en usædvanlig genstand og er ikke noget, vi ser hver dag.

Fundet skabte også undren, og først gættede vi på, at prøverne kunne have været brugt, når en patient af den ene eller anden årsag skulle erhverve sig en paryk. Lidt gravearbejde viste dog en noget anden historie. På metalæskens står der "Haarfärbentafel, Prof. Dr. Eugen Fischer", og det viser sig, at denne model repræsenterer en skala over hårfarver designet af den tyske forsker Eugen Fischer (1874–1967) i begyndelsen af 1900-tallet.

Fischer og eugenikken

Fischer var en tysk professor og var fra 1927 leder af Kayser Wilhelm Institutet, der fokuserede på forskning i antropologi, arvelighed og eugenik. Han forskede i racemæssige forskelle, bl.a. i de tyske kolonier, og ud fra

denne forskning argumenterede han for, at den hvide race var andre racer overlegen.

Fischer blev først medlem af det tyske nazistparti i 1940, men allerede inden havde hans forskning været til stor inspiration for Hitler selv og for nazistpartiets politik. Hitler var begejstret for Fischers forskning inden for eugenik og brugte den i sit manifest *Mein Kampf* til at argumentere for idealet om et rent arisk samfund. Hitler udnævnte også Fischer til rektor for det nuværende Humboldt Universitet i Berlin i 1933.

Under nazistpartiets storhedstid fungerede Eugen Fischer som en fremtrædende og kendt raceteoretiker, og hans forskning blev brugt som argument for den politiske linje for racehygiejne, som bl.a. blev udtrykt i Nürnberglovene i 1935.

Fischer brugte sit instituts aktiviteter til at understøtte det nazistiske styres antisemitiske politik, og han blev en af styrets rådgivere i racespørgsmål og var med til at uddanne SS-læger, der arbejdede i kz-lejrene.

Haarfärbentafel – et værktøj til at opnå racehygiejne

Fischer havde i starten af 1900-tallet foretaget studier i den tyske koloni Tysk Sydvestafrika (nuværende Namibia), hvor han studerede børn med germanske fædre og indfødte mødre. Studierne endte med en anbefaling om at stoppe den "blandede race".

Studierne her og andre steder tog bl.a. udgangspunkt i de undersøgte personers hårfarve, øjenfarve, hudfarve, hovedstørrelse etc., som alt sammen blev brugt til at bestemme undersøgelsespersonernes racemæssige rødder. Til disse undersøgelser udviklede Fischer under det nazistiske styre forskellige værktøjer til at bestemme etnisk oprindelse. Den hårfarvetabel (Haarfärbentafel), som museet er i besiddelse af, er netop et sådant værktøj udviklet af Fischer selv. Æsken i metal med de mange hårprøver er altså en handy lille palette, der sammen med andre værktøjer, som f.eks. skemaer over forskellige øjenfarver, er

blevet brugt først i de tyske kolonier og senere i bl.a. de nazistiske kz-lejre til at bestemme de undersøgte etniske oprindelse.

I disse tilfælde handlede det ikke så meget om at påpege forskelle mellem befolkningsgrupper, som det handlede om at vurdere "renhed" og "urenhed" de forskellige racer imellem. Haarfarbentafel og de test, værktøjet indgik i, kunne derfor have katastrofale følger for de undersøgte, og tabellen må derfor siges at være ét ud af en række af videnskabelige instrumenter til nazisternes etniske udrensninger.

Har måske tilhørt dr.

Agerley

Æsken med hårprøverne blev fundet i en kasse sammen med en del andre genstande tilhørende dr. Matthias Agerley, hvis lægeklinik museet har udstillet. Derfor kan det med stor sandsynlighed vurderes, at æsken har tilhørt dr. Agerleys klinik i Augustenborg. Vi ved dog ikke, hvornår og hvorfor Agerley har erhvervet den. Vi ved med sikkerhed, at Agerley var tysksindet og levede sit liv som en del af det tyske mindretal i

Æske i metal indeholdende 30 eksempler på syntetisk hår, arrangeret efter farve og tekstur. Modellen hedder "Haarfarbentafel, Prof. Dr. Eugen Fischer" og er produceret af "Franz Rosset, Freiburg i Br.". Foto: Erik Balle.

Sønderjylland, men vi ved omvendt også efter interview med Agerleys barnebarn, Peter Harbeck, at Agerley ikke var tilhænger af nazismen. Det er muligt, at han erhvervede sig æsken allerede under sine medicinstudier eller i sin tidlige praksistid, hvor han indkøbte det meste af det "værktøj", han brugte helt til sin død i 1978.

Videnskab og politik

Fundet af en sådan genstand er interessant, dels fordi den åbner en dør til mere dystre sider af vores historie, dels fordi den påviser nogle af de medicinske debatter, vi stadig har den dag i dag. Hårfarvetabellen viser en tid med en anden videnskabelig "sandhed", hvor

forskning i den grad blev brugt som et politisk instrument. Dette instrument blev også anvendt i Danmark, hvor vi langt ind i det 20. århundrede har steriliseret forskellige befolkningsgrupper med udgangspunkt i eugenikken.

I dag anses eugenikken som en pseudovidenskab, men forståelsen af den spøger stadig i diskussioner om, hvilke fostre vi kan og vil vælge fra. Samtidig viser forskningen i eugenik, hvordan videnskabelige "sandheder" forandrer sig over tid, mens den politiske brug af ordet er en venlig påmindelse om altid at være kritisk over for forholdet mellem videnskab og politik – også i dag.

Anne Sofie Bomholt Larsen